

Josip Faričić
 Odjel za geografiju Sveučilišta u Zadru
 jfaricic@unizd.hr

POGLED KROZ LORINIJEV DALEKOZOR: POZIV NA UMJERENOST I RAZBORITOST U RIBARSTVU NA HRVATSKOM DIJELU JADRANSKOG MORA

Petar Lorini je svojim djelovanjem ostavio neizbrisiv trag u razvoju hrvatskoga morskog ribarstva. Uronjen u višestoljetnu baštinu saljskih ribara, svoj je učiteljski poziv darovao domovini marljivim, sustavnim i inovativnim radom na polju obrazovanja i ustroja ribarskoga sustava na istočnoj obali Jadrana u političkim okvirima Austro-Ugarske Monarhije. Premda je njegov glas vikao u pustinji neznanja, nemara i bespoštednog „haranja“ prirodnih bogatstava prije više od 100 godina, njegova se jeka i danas čuje podsjećajući nas na sve radosti i brige ribara, ali i dobrobiti i opasnosti koje su povezane uz korištenje prirodnog bogatstva Jadranskog mora. Stoga je potrebno i dalje, primjenjujući Lorinijev obrazac, poticati na umjereno i razborito vrednovanje mora te održivo i pametno upravljati ribolovnim naporom i drugim ribarskim aktivnostima kako bi osjetljivi jadranski ekosustav i dalje činio jedan od najvrjednijih elemenata prirodne osnove hrvatskoga prostora.

Uvod

More i obala su prostor višestrukih kontakata i konflikata. More je atraktivan prostor, izvor života i medij komunikacije. Dragocjen je prirodni resurs i poprište pa i konačno odredište različitih pritisaka i otisaka čovjeka (bespoštednog iskorištavanja, onečišćenja i zagađenja). Među brojnim oblicima vrednovanja i iskorištavanja prirodnih resursa mora, na poseban se način ističe ribarstvo. Morsko ribarstvo čine ribolov, marikultura, ali i različite druge djelatnosti vezane uz preradu i prodaju ribe i drugih morskih organizama.

Ribolov je tradicijska djelatnost otočana i stanovnika obalnih kopnenih naselja koja, uz ekonomski, već tisućljećima ima i mnoge druge utjecaje na život na hrvatskom dijelu Jadrana (Basioli, 1984., Županović, 1995., I i II, 1998., III i IV). Kao gospodarska djelatnost, ima mnoge neposredne i posredne učinke na razvoj otočnoga i kopnenoga obalnog prostora, a potrebno ga je promatrati i kao način života (obogaćivanje jelovnika, tradicijske vještine, običaji i dr.).

Hrvatsko otočno stanovništvo i stanovništvo kopnenoga obalnog prostora nositelji su višestoljetne maritimne kulture koja je bitna sastavnica

hrvatskoga jadranskog identiteta. Međutim, među njima ima i onih koji se rugaju toj tradiciji, ali i budućnosti svojih potomaka neumjerenim, štoviše nerazboritim pritiskom na različite morske organizme, i, još gore, na cijele morske ekosustave.

Petar Lorini (1850. – 1921.) je djelujući prije više od 100 godina jasno prepoznao mogućnosti, ali i ograničenja pa i prijetnje u pogledu korištenja prirodnim resursima Jadranskog mora. Za održivo upravljanje, odnosno gospodarenje tim resursima, bilo da je riječ o ribolovu, o marikulturi, o nautičkom i kupališnom turizmu, o pomorskom prometu ili o nekom drugom obliku vrednovanja mora kao izvora života i medija komunikacije, vrlo je važna optimizacija opterećenja prostora ljudskim aktivnostima. Ona podrazumijeva ravnotežu, ili, bolje rečeno, harmoniju, između zadovoljenja različitih potreba čovjeka i potrebe da se ono što manje odrazi na stanje okoliša. To je permanentni izazov s kojim se nije lako nositi, ali u tome svi (su)dionici trebaju iskreno sudjelovati.

Petar Lorini je po temeljnom obrazovanju i djelovanju bio učitelj. Cijeli život posvetio je po(d)učavanju s ciljem podizanja kvalitete života stanovnika hrvatskoga primorskog prostora. Njegovo djelovanje nije bilo uokvireno zidovima učionica u školama u Kotoru, Korčuli, Salima i Zadru. Izlazio je među otočane i stanovnike primorskih kopnenih naselja nastojeći ih educirati s ciljem unaprjeđivanja njihovih osnovnih djelatnosti: poljoprivrede i, posebno, ribarstva. Taj odgojno-obrazovni rad temeljio je na sustavnim analizama i s konkretnim prijedlozima u smislu primjene tehnoloških inovacija, ali i obzirnoga odnosa prema okolišu. Kada je 1897. imenovan za ribarskog nadzornika pri Pomorskoj vladi u Trstu za sve dijelove sjeveroistočne obale Jadrana pod austrijskom upravom, s te je pozicije sustavno radio na modernizaciji različitih aspekata ribarstva (ribolov, marikultura, tvornička prerada ribe i dr.), donošenju mjera zaštite i drugim zakonskim rješenjima kao i njihovoj primjeni, što uključuje i nadzor kako bi se izbjegle nepravilnosti u vezi s primjenom nedopuštenih sredstava (npr. dinamita) te prekomjernim izlovom ribe i drugih morskih organizama.

Petar Lorini je na izvrstan način pokazao važnu ulogu obrazovanja koje može i treba svrhovito doprinositi gospodarskom razvoju. Poticao je edukaciju o ribarstvu i angažman učitelja u obrazovanju ribara, a k tome, predložio je osnivanje znanstvene ustanove koja će provoditi sustavna oceanografska istraživanja te istraživanja biologije i ekologije mora, kao i ribarstva i marikulture. Smatrao je da je najbolje da sjedište te ustanove bude u Splitu. Ta je njegova ideja ostvarena pa je i osnovana ustanova čiji je pravni sljednik Institut za oceanografiju i ribarstvo. U tom institutu djeluju mnogi vrsni i međunarodno priznati znanstvenici koji su sa svojim kolegicama i

kolegama na drugim prirodnoznanstvenim ustanovama, kao i na pojedinim hrvatskim sveučilištima, aktivni i plodni baštinici Lorinijeva nasljeđa.

Predmet, cilj i metodologija istraživanja

Predmet istraživanja koje je rezultiralo ovim tekstom jest problematika neumjerenoga, tj. nerazboritoga ribolova kojim se osiromašuju prirodni resursi Jadranskog mora i ugrožava jadranski ekosustav. To je, nažalost, samo jedan od problema koji su uzrokovani ljudskim aktivnostima koje na neodrživ način iskorištavaju obalni i morski prostor. Na njega je s pravom upozoravao Petar Lorini, po riječima istaknutih znanstvenika (Županović, 1995., II, Cetinić, 1997.), utemeljitelj modernoga hrvatskog ribarstva.

Cilj je istraživanja ukazati na Lorinijev doprinos hrvatskom morskom ribarstvu u pogledu skrbi o ekološki prihvatljivim oblicima ribolova te na aktualnost njegovih apela da je potrebno razborito pristupiti ribolovnom naporu te izbjegavati ribolovne alate i tehnike koji pogubno djeluju na ribu i druge morske organizme, ali i na cijeli morski ekosustav.

Na temelju znanstvene i stručne literature te statističkih i drugih izvora prostornih podataka, dan je prikaz Lorinijevih nastojanja da svi sudionici u ribolovu odgovorno obavljaju tu aktivnost iskorištavanja jadranskih prirodnih resursa, s posebnim obzirom na činjenicu da ti resursi nisu neograničeni niti su rezervirani samo za one koji su u prigodi što češće i u što većoj količini zadovoljavati svoje partikularne interese ne vodeći računa o tome da je more nacionalno opće dobro. K tome, Lorinijeve misli su uspoređene s onima drugih stručnjaka za morsko ribarstvo, na temelju čega je moguće zaključiti da je problem prekomjernog izlova konstanta koja s negativnim predznakom umnaža učinke različitih prostornih i vremenskih varijabli u smislu sve veće dostupnosti različitih staništa te sve većega prostornog obuhvata upotrebom sve bržih ribarskih brodova i brodica uz primjenu sofisticirane tehnike i tehnologije pomoću koje se riba pronalazi i lovi. Sudeći po opetovanim apelima artikuliranim u brojnim znanstvenim i stručnim publikacijama, riječ je o permanentnom izazovu s kojim se nose svi oni koji nastoje regulirati ribolov i organizirati učinkovitu primjenu normativnih akata kojima se uvode različita ograničenja i zabrane u lovu na ribu i druge morske organizme. Istraživanjem je utvrđeno da razmjeri ribolovnog napora nisu poznati jer svi sudionici u ribolovu nisu obvezni voditi evidenciju ulovljene ribe i drugih morskih organizama, a oni koji to jesu, to ne čine uredno. Tu tvrdnju nije moguće dokazati egzaktnim brojkama, ali empirijski dokazi poput osobnog svjedočenja ili fotografija objavljenih u novinskim člancima i na društvenim

mrežama jasno upućuju na to da se na moru i dalje, Lorinijevim rječnikom kazano, bespoštedno „hara“, s time da brze brodice i precizni sustavi orijentacije i navigacije te lociranja ribe, omogućuju gotovo neograničeni pristup čak i najudaljenijim lovištima, a zatim i istrjebljivanje posebno onih vrsta koje je moguće lako plasirati na ugostiteljskom tržištu uz jako dobru zaradu. Primjerice, osobno sam, često boraveći na mnogim hrvatskim otocima ili pak sudjelujući u rekreacijskom ribolovu – kao i mnogi drugi stanovnici hrvatskih otoka i priobalja – u mnogo navrata vidio sudionike u ribolovnim aktivnostima koje nisu bile dopuštene s obzirom na sezonski lovostaj (u vrijeme lovostaja na malu plavu ribu moguće je vidjeti plivarice u ribolovu), ili pak zone u kojima neke ribolovne tehnike nisu dopuštene (poput kočarenja, lova migavicom, ludra i dr.), ili upotrebe zabranjenih ribarskih alata i tehnika (pobuk, podvodni ribolov uz korištenje svjetla, vađenje prstaca i dr.).

Lorinijevi i drugi zazivi za razborit pristup ribarstvu

Mnoge su Lorinijeve zasluge za razvoj hrvatskoga morskog ribarstva. Petru Loriniju možemo i danas biti zahvalni što je u svojoj knjizi *Ribanje i ribarske sprave pri istočnim obalama Jadranskog mora*, objavljenoj u Beču 1903., opisao mnoge stare ribarske alate i tehnike koje se više ne koriste, kao i one koje se i danas primjenjuju, ali uz suvremenu opremu pa je njihov utjecaj na gospodarstvo i morski okoliš znatno veći nego li je Lorini mogao i pretpostaviti. Ta je Lorinijeva knjiga djelo koje ima obilježja udžbenika i enciklopedije. U njoj je prvi put na hrvatskom jeziku dan pregled oceanografskih obilježja Jadranskog mora, obilježja faune Jadranskog mora s popisom vrsta riba i drugih morskih organizama s pripadajućim hrvatskim i latinskim nazivima, opis ribarskih alata, ribarskih brodova i brodica te ribarskih tehnika.¹

¹ Lorinijeva knjiga iz 1903. nije prvo takvo djelo o ribolovu na istočnom Jadranu, ali je prvo djelo koje je tiskano i to na hrvatskom jeziku pa je stoga imalo veliki odjek. Prvo sustavno djelo o ribolovu na istočnom Jadranu napisao je u više zasebnih cjelina tijekom 50-ih i 60-ih godina 19. stoljeća Riccardo d'Erco, pomorski inspektor pri Središnjoj pomorskoj upravi (*Governo Centrale Marittimo*) u Trstu, osnovanoj 1850. Međutim, to d'Ercovo djelo nije bilo poznato široj javnosti jer je ostalo u rukopisu (uključujući crteže ribarskih alata i tehnika). Poslije djelomične objave 1860., veći dio d'Ercova rukopisa o ribolovu na istočnom Jadranu Jadranski institut tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dao je, na poticaj Mije Mirkovića, prevesti s talijanskoga na hrvatski jezik (što su učinili Vanda i Kruno Krstić), a zatim ga je za tisak 1973. priredio Branko Sambrailo koji je d'Ercova tekst dopunio uvodom i popratnim bilješkama.

Također, posebna cjelina posvećena je ribarskom zakonodavstvu, prijedlogu za osnivanje zajmovnih banaka za ribarstvo te zaklade za državne poticaje i socijalno osiguranje ribara. Vizionarska su poglavlja pod naslovima u obliku pitanja: *Zašto ribarstvom idemo na gore u Jadranskom moru? i Što da se preduzme, a da nam se ribarstvo podigne?* Do danas, unatoč bogatoj znanstvenoj publicistici, nije objavljeno niti jedno tako usustavljeno i sveobuhvatno djelo o hrvatskomu morskom ribarstvu. Znanstvenu evaluaciju te knjige, kao i cijeloga Lorinijeva opusa kojim je utemeljio suvremeno hrvatsko morsko ribarstvo, dao je Perica Cetinić, najprije samostalno (1997a), a zatim i u koautorstvu s Alenom Soldom. P. Cetinić je za Lorinijevu knjigu istakao: *To je njegovo najvažnije djelo o ribarstvu, koje nakon skoro čitava stoljeća, u mnogočemu i danas uporabljivo i aktualno i može biti koristan priručnik svakome tko se želi baviti morskim ribarstvom* (Cetinić, 1997a, 312).

Petar Lorini je bio glas razuma. Učiteljima kojima je u Komiži održao tečaj ribarstva obratio se 23. kolovoza 1897. uvodnim govorom u kojemu je, uz ostalo, napisao: *Naš ribar, koji bi najviše imao da čuva more i pazi na slobodno i mirno umnožanje riba, on je, upravo on, dobrim dijelom kriv što je ribe svaki dan to manje. Uz neracijonalne neke sustave ribanja, uz nemar i nepredvigjanje, uz fatalnu pohlepu za dobitkom, ribar, dandanas ne lovi, nego upravo satire; ne žanje, nego upravo hara, po toj Božjoj njivi, koja bi, pametno obragjena, mogla da ga dobro hrani.* (Lorini, 1897., 4). U svojem kapitalnom djelu u istom tonu piše, pozivajući svoje sunarodnjake: *U moru ne treba da sijemo, pošto na sjetvu misli priroda sama, preko nevjerojatne sposobnosti rasplodivanja svih riba; nama je na moru dosta žeti, ali po pravim kriterijima, da to bude razborita žetva, a ne samo haranje iza kojega ostaje pustoš.* (Lorini, 1903., 258). Na jednom drugom mjestu istakao je: *ribanje je većim dijelom postalo samo haranje mora* (Lorini, 1903., 259). Takve nečasne sudionike u morskom ribolovu nazivao je *neribarima*. Lorinijevim je tragom Vinko Belamarić u *Priručniku za ribare, ljubitelje ribarstva i ribarskog obrta* napisao: *Pošto je ribar onaj, koji je prvi pozvan, da čuva more, ovu svoju podvornicu, to on mora da zna potanko, kojim sredstvima da se služi, kako da prekomjerno ne zatire ribe, a s druge opet strane, da nastoji kako bi razumnim ribanjem i uporabom samo dopuštenih mreža i alata podpomagao sve to manje zatiranje, a sve to više razplodjivanje naših udomaćenih riba. Mnogi ćereći, da to sam ribar najbolje zna. Ovo je doduše istina, ali za to mnogi ribar ne mari. On kaže, meni je danas dobro, a za druge i za budućnost mala me je briga.* (Belamarić, 1909., 7). Isti autor poentira: *Prvi uvjet napredka ribarstva jest razumno ribanje.* (Belamarić, 1909., 23).

Nažalost, neribara je bilo i prije Lorinija, a i danas ih je mnogo među onima koji imaju povlastice za obavljanje gospodarskoga i maloga obalnog ribolova, kao i među onima koji imaju dozvole za rekreacijski i sportski ribolov, a nažalost, ima i onih koji sudjeluju u ribolovu bez ikakvih povlastica i dozvola. Zapravo, i danas odjekuju riječi koje je Vicko Dandolo, francuski namjesnik u Dalmaciji, napisao gotovo cijelo stoljeće prije Lorinija. Dandolo je, svjestan mnogih problema u ribolovu na istočnom Jadranu, angažirao više domaćih stručnjaka i na temelju njihova nacрта 1808. donio Pravilnik o ribolovu (*Regolamento sulla Pesca in Dalmazia*), koji je, poznat kao *Dandolov dekret*, uz manje preinake bio temelj zakonskog reguliranja ribolova na hrvatskoj obali sve do Lorinijeva vremena (Milić, 1955., D’Erco, 1973., Reiter, 2015.). Dandolo je, uz ostalo, objasnio potrebu donošenja pravilnika sljedećim riječima: *Dok je u jednu ruku pohlepa za zaradom poticala ribare, dotle ih je neznanje dovodilo do toga da štete zanatu, a time i svom vlastitom interesu. Počeli su po kanalima progoniti i napadati ribu raznim spravama i mrežama i naopakim načinom lova tako da je riba malo po malo dobrim dijelom uništena i nestala odselivši se, i nekadašnje je obilje opalo.* (Dandolo, 1808., prema d’Erco, 1973., 19).

Lorini je bio svjestan važne ekonomske, ali i socijalizirajuće uloge ribarstva: *Ribarstvo poboljšava pučanstvo u moralnom smislu. (...) Tko se ukrca u ribarsku lađu žrtvuje svoju osobnost, kao takovu te je spaja u zajedničku osobnost, sebičnost iščezava...* (Lorini, 1903., 2). Istodobno, bio je oštar protivnik „haranja“, uništavanja prirodnih resursa Jadrana i inzistirao na strogom nadzoru koji je provodila Ribarska straža. Njegov glas i danas više u hrvatskoj moralnoj pustinji! Naime, često se pri korištenju tradicijskih vrsta ribolova koriste moderni alati, i to u neprimjerenim veličinama i količinama, a primjenjuju se najnovije tehnologije (*fish finder*, izrazito jaki izvori svjetla, velika snaga motora, oprema za ronjenje i dr.) koji omogućuju precizno lociranje lovine, a zatim i izlov u količinama kakve su u tradicijskom ribolovu bile nezamislive. Pri svemu tome preklapaju se potrebe i interesi različitih sudionika u ribolovu pa na terenu dolazi do neugodnih situacija, primjerice, pri utvrđivanju prava prvenstva s obzirom na to jesu li se na istoj pošti zatekli gospodarski ili sportski ribolovci. Tada se ne staje na jezičnoj raskoši psovki koju omogućuje kreativno korištenje primorskih dijalekata. Posebno je žalosno kada su žrtve neumjerenosti nedorasli primjerci riba, rakova i glavonožaca koji stradavaju kao kolateralna lovina (koja se čak i ne skriva nego se pred očima svih prodaje na ribarnicama naših gradova), što uz brutalnu primjenu nekih tehnika ribolova (npr. kočarenja uz neposrednoj blizini obale, povlačenja migavica i korištenja

drugih potegača i različitih ribolovnih tehnika strašenjem, lova plivaricom pridnenih vrsta kvalitetne bijele ribe itd.), izravno pridonosi smanjenju ribljeg fonda, pa i istrjebljenju pojedinih ribljih vrsta i uništavanju staništa (npr. onih na kojima se nalazi posidonija). Ironija je da se pojedini ribari pozivaju na to da se bave tradicijskom aktivnošću koja je zaštićena kao kulturna baština. Doista, na temelju prijedloga koji su uputili Sveučilište u Zadru, Otočni sabor i Konzervatorski odjel u Zadru, Ministarstvo kulture je 2016. *tradicijske ribolovne vještine, vjerovanja i običaje na Jadranu* registriralo kao nematerijalnu kulturnu baštinu. Međutim, apsurdna je zloupotreba opravdavati suvremene ribarske tehnike koje s onima tradicionalnima imaju veze jedino u nazivu.

Potrebno je istaknuti da je P. Lorini migavicu smatrao *zloglasnom ostavštinom Dubrovačke Republike* (Lorini, 1903., 76), a ribolov sa strašilima rezultatom *nesretnog umovanja* koje je uslijedilo jer je *ponestalo ribe, a lov pravi i razboriti nije dao rezultate* (Lorini, 1903., 168). K tome, dodao je da se pisanja o strašilima, odnosno o tramati, fržati i ludru, uhvatio *baš preko volje i Hvala Bogu što nam nije da opišemo lov s klakom, mliječerom, levantinskom bobuljom, bucalom i dinamitom* (Lorini, 1903., 168-169). O pogubnosti tih istih tehnika pisali su i drugi stručnjaci za morsko ribarstvo. Primjerice, Vinko Belamarić (1909.) pisao je o tim štetnim tehnikama, a one koji su koristili dinamit za ubijanje ribe nazvao je *zloglasnim dinamitardima* (Belamarić, 1909., 19). Na štetnost upotrebe dinamita u svojem apelu upozorio je znanstvenik Tonko Šoljan (1938.), a Nikola Milić je o istoj temi napisao: *Nema sumnje, da tamanjenje ribe eksplozivnim sredstvima (dinamitom) ide u najpogubnije načine uništavanja ribe i svih živih bića u moru* (Milić, 1955., 81). Bono Sinimiatti (1938.) pisao je o štetnosti upotrebe mlječke (njezina soka, tzv. mliječa) kojom su se ribe i drugi morski organizmi tjerali iz rupa u podmorskim stijenama u koje bi se sakrili, dok je Milić (1955.) opisao korištenje levantinske bobulje koja se samljevena dodavala ribljem mamcu, od čega bi se ribe omamile, odnosno otrovale (a zabilježeno je da su se zbog konzumacije tako ulovljene ribe otrovali i ljudi). Isti je autor opisao i primjenu modre galice i vapnenog karbida koji su također korišteni za omamljivanje i tjeranje riba i hobotnica iz rupa u podmorskim stijenama.

Istaknuti hrvatski ekonomski povjesničar Mijo Mirković, poznatiji pod svojim pjesničkim imenom Mate Balota, u *Predgovoru* knjige *Zaštita ribljeg bogatstva i ribarstva na Jadranu* koju je napisao Nikola Milić, s pravom je istakao da zaštita ribarstva na moru ima za cilj *stvaranje uvjeta, koliko ih zaštita uopće može stvoriti, za trajno, racionalno i što više ravnomjerno iskorišćivanje morskog bogatstva* (Mirković, 1955., 5). Kao ekonomist istakao je ponajprije negativne

ekonomske efekte: *Bezobzirnost prema čuvanju i održavanju produktivnosti mora donosi teške ekonomske posljedice...* (Mirković, 1995., 6), a na kraju poentirao s boljkom koja do danas nije izliječena, navodeći da se propisi o ribolovu moraju dopuniti *propisima o kontroli vršenja propisa* te zaključio: *Zaštita bogatstva treba da postane ne samo predmet propisa, nego i sadržaj svijesti svih onih koji na moru rade.* (Mirković, 1995., 8). Te se Mirkovićeve zaključne misli nadovezuju na Milićeve uvodne riječi: *U ribarstvu kao i u ostalim privrednim granama treba se čuvati prekomjernog iskorištavanja, kako se ne bi prirodna bogatstva brzo iscrpla. (...) Također treba izbjegavati štetne alate i štetne načine ribolova, kojima se na lak način lovi, ali se s druge strane upropašćuje riblje bogatstvo uopće.* (Milić, 1955., 9). Milić je posebno apostrofirao i potrebu zaštite riblje mladi, odnosno nedoraslih (spolno nezrelih) jedinki, dok je u odnosu na Lorinija donekle blaže pristupao pojedinim ribarskim tehnikama poput korištenja povlačnih mreža (kočarenja), migavice i ribolova sa strašilima (tramata, ludar ili zagonica i fržata), ipak upućujući na potrebu razboritog korištenja tih oblika ribolova. Inače, ludar i njemu slične tehnike stoljećima su pratile kontroverze pa su bile predmet vremenskih i prostornih ograničenja ili potpunih zabrana još i u vrijeme mletačke vladavine nad najvećim dijelom sjeveroistočnog Jadrana (D’Erco, 1973.). Lorini se pak kritički osvrnuo na kočarenje i druge tehnike korištenja povlačnih mreža i potegača, ukazujući na štetno djelovanje tih oblika ribolova na pridnene zajednice riba i drugih morskih organizama, štoviše na cijeli ekosustav morskoga dna: *Nećemo ovdje da govorimo o čozotskim kočama i tartanama koje osobitim spravama deru morsko dno, ter satiru sva riblja jaja tamo položena; nit o zloglasnim istarskim braganjama i gripima, nit o trogirskim i splitskim strašinima koji su prave strugače kojima se čupa morska trava i prevrće morski šljunak jedna i drugi često pokriveni ribljim jajima, niti napokon o našim također zloglasnim migavicama i kogolima jer smo o svim ovim paklenim izumima nešto već rekli...* (Lorini, 1903., 257). Potrebno je dodati da su u Lorinijevo vrijeme, ali i u razdoblju između dva svjetska rata, u skladu s odredbama Brijunske konvencije o ribolovu, talijanski ribari imali pravo kočariti i u teritorijalnim vodama tadašnjih država u sklopu kojih su bili hrvatska obala i otoci. To je zasigurno doprinijelo poimanju tih ribara kao stranih tamanitelja ribe u hrvatskom dijelu Jadrana pa se etnik Čozoti²

² Tako su nazvani po ribarskoj luci Chioggia, odakle su mnogi među njima dolazili. Lokalno stanovništvo Chioggie na svom su dijalektu (*chioggiotto, ciosòto*) za tu luku koristili ime *Cióxa* (čita se 'tʃɔza).

premetnuo u pejorativni apelativ *ćozoti* za sve talijanske ribare u kojima su se vidjeli eksploatatori hrvatskoga nacionalnog blaga.

Saljanin Milić, dostojan baštinik Lorinijeva nasljeđa, svoju je knjigu napisao pola stoljeća nakon objavljivanja Lorinijeva *Ribanja*, a više od pola stoljeća nakon Milićeve knjige gotovo se ništa nije promijenilo, unatoč ustrajnim nastojanjima znanstvene zajednice i kodifikaciji putem *Zakona o morskom ribarstvu* i mnogih podzakonskih akata. Uzimajući u obzir D'Ercova, Lorinijeva i Milićeva djela, kao i mnoge kasnije znanstvene publikacije te normativne dokumente, stječe se dojam da je ribolov jedna od najnormiranijih djelatnosti, posebno u pogledu zabrane različitih ribarskih alata i tehnika te uvođenja sezonskih i prostornih lovostaja ili potpunih zabrana lova na neke morske organizme (npr. prstace, trpove i dr.). Unatoč tome, „kreativnost“ u pronalaženju novih metoda kojima bi se povećao ulov, posebno onih riba i drugih morskih organizama koje je moguće plasirati na tržište po visokim cijenama, uspostavlja dinamiku u morskom ribarstvu koju administrativni sustav koji upravlja cijelim ribarstvom ne može tako brzo pratiti, ne stoga što nedostaju motivi i kompetencije, nego što neke – Lorinijevim rječnikom kazano – *neribarske* prakse, strelovito brzo implementiraju različite tehnološke sustave i tehnička sredstva s neograničenim mogućnostima zloupotreba. Reguliranje ribolova stoga je izazov, a ujedno i aktivnost koju treba permanentno i promptno ažurirati. Takvo reguliranje za cilj ima planiranje morskog ribolova *takvog intenziteta koji će omogućiti najveći dozvoljeni ulov, a da se pri tom ne ugroze iskorištavane populacije* (Cetinić i dr., 1998., 163) morskih organizama. Znanstvenici nastoje prirediti temelj reguliranju ribolova definiranjem optimalnog ribolovnog napora (Jukić, 1994., Cetinić i dr., 1998.). Ribolovni se napor definira kao umnožak kapaciteta i aktivnosti ribarskog plovila u pojedinim oblicima ribolova, a za grupu plovila to je zbroj ribolovnog napora svih plovila. Optimalni ribolovni napor je pak moguće utvrditi identifikacijom populacije, posebno njezine prostorne i vremenske rasprostranjenosti, te istraživanjem obimnosti i iskorištavanja morskih organizama namijenjenih konzumaciji, razinom njihova iskorištavanja te obnavljanja i gubitaka (Crnković, 1981., Sinovčić, 1994., Jukić, 1994.). Naravno, kao i u drugim oblicima iskorištavanja prirodnih resursa, pitanje mjere nije statično jer se to korištenje stalno mijenja pa je kontinuirana zadaća brzo normativno reagirati na uočene probleme, a zatim osigurati primjenu tih normi.

Bilo bi promašeno generaliziranje, tj. upućivanje na probleme u ribolovu i drugim oblicima ribarstva koje bi dovelo do zaključka da ih uzrokuje svi

ribolovci ili pak da to čine samo profesionalni ribari. Ipak, činjenica je da problematičnih praksi i njihovih počinitelja ima vrlo mnogo. Zašto je to tako? Ponajviše, zbog zahtjeva tržišta (posebno u ugostiteljstvu tijekom turističke sezone koja je sve dulja), osobnih ambicija, nezasitnosti i bezobzirnosti jer za mnoge pojedince i ribarske skupine nikada nema dovoljno ribe pa kad se naiđe na dobru poštu, nema predaha u izlovu svega što se na njoj zatekne (glasoviti su neki brakovi u *kulfu*, nekoliko milja udaljeni od Dugog otoka, na kojima su pojedinci posljednjih godina ulovili stotine kilograma kovača, do te mjere da su tom skupom ribom „zasitili“ ugostiteljsko tržište u Zadarskoj i susjednim županijama). S obzirom na to, ne uvažavaju se uvedene mjere zaštite, krše se vremenska i prostorna ograničenja (lovostaji), što je posebno pogubno u osjetljivo vrijeme kada se riba mrijesti ili kada su takvom izlovu izložene vrste koje ne migriraju u potrazi za hranom, već tijekom života nastanjuju ista staništa.

Danas su možda ponajviše aktualna dva glavna problema na koja su upozorili P. Lorini 1903., te N. Milić i M. Mirković 1955.: nedovoljna svijest dionika u ribarstvu i nedovoljno učinkovita provedba mjera zaštite, odnosno neučinkovit nadzor nad provedbom regulacije ribolova u pogledu vremenskih i prostornih lovostaja ili pak potpunih zabrana pojedinih vrsta ribolova i korištenja pojedinih ribarskih alata. P. Cetinić je posve jasno istakao da se suvremeni ribolov *ne može više obavljati gdje i kada se želi, jer riba i drugi morski organizmi nisu neiscrpljiva bogatstva, kako se to još uvijek ponekad misli* (Cetinić, 1997b, 402), a k tome je podsjetio na važnost primjene zakonske odredbe o vođenju očevidnika (dnevnika) ribolova te na dostavu podataka o ribolovu mjerodavnim službama, kao i osiguravanje nadzora, svjestan činjenice da ribarskih inspektora i drugih koji su ovlašteni nadzirati ribolov nema dovoljno (Cetinić, 1997b, 407).

U tom su duhu Ivan Jardas i Armin Pallaoro s pravom još prije 25 godina istakli: *Za otklanjanje takva stanja* (lošeg stanja u pogledu osiromašenja bio-zaliha mora – op JF) *prvenstveno nam je potrebna dobro organizirana tehnička služba, koja bi bila sposobna prikupljati točne podatke morskom ribolovu. Bez točnih podataka o količini i kvalitativnom sastavu lovine te području na kojem je ona ostvarena i uz koji ribolovni napor, ne mogu se donositi prave mjere za razumno gospodarenje bio-zalihama.* (Jardas i Pallaoro, 1997., 395.). Po svemu sudeći, takve **dobro** organizirane tehničke službe koja bi došla do **točnih** podataka Hrvatska ni danas tema, a sami ribari, preciznije oni među njima koji imaju povlastice za obavljanje gospodarskog ribolova i maloga obalnog ribolova, najbolje znaju koliko pedantno vode očevidnike

o ribolovu. Korisnici dozvola za sportski i rekreacijski ribolov nemaju obvezu obavještavati o količini i vrsti ulovljene ribe. Nema ograničenja u broju dozvola za te dvije vrste ribolova pa zasigurno i oni znatno doprinose ribolovnom naporu.

Prema službenim podacima koje objavljuje Državni zavod za statistiku, broj ribara se smanjuje, smanjuje se i broj izdanih dozvola za rekreacijski ribolov, a povećava se broj dozvola za sportski ribolov. Stalno se smanjuje broj ribarskih brodova i brodica. Istodobno, količina ulovljene ribe do 2019. se smanjivala, da bi se 2020. povećala i približila onoj iz 2016., a količina uzgojenih riba i školjkaša se u istom razdoblju konstantno povećava.

Tablica 1. Odabrani statistički podatci o hrvatskom morskom ribarstvu 2016. – 2020.³

Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Ukupan broj ribara*	7.746	6.565	6.668	6.607	6.582
Broj ribara u gospodarskom ribolovu	5.049	3.179	3.113	3.075	3.030
Broj ribara u malom obalnom ribolovu	2.697	3.386	3.555	3.532	3.552
Ukupan broj dozvola za sportski ribolov	–	31.736	43.118	42.974	47.551
Godišnji broj dozvola	–	21.402	26.617	28.963	33.528
Broj dozvola za parangal (sport. rib.)	–	1.731	3.249	3.184	3.679
Ostale dozvole	–	8.603	19.985	19.841	24.418
Ukupan broj dozvola za rekreacijski ribolov	–	62.640	42.350	43.427	31.366
Godišnji broj dozvola	–	42.814	14.234	17.210	14.447
Broj dozvola za parangal (rekr. rib.)	–	3.462	1.796	1.672	1.827
Ostale dozvole	–	16.364	26.320	24.545	15.092
Broj ribarskih brodova i brodica	7.746	7.559	7.573	7.614	7.555
Ulovljena riba, rakovi, glavonošci i školjkaši (t)	71.793	69.476	69.832	63.883	70.973
Ulovljena plava riba (t)	65.405	63.173	63.814	58.010	65.057
Ulovljena ostala riba (t)	3.564	3.801	3.699	3.814	3.883
Ulovljeni rakovi, glavonošci i školjkaši (t)	2.824	2.502	2.319	2.059	2.033
Uzgojena riba i školjkaši (t)	13.235	13.842	16.781	17.343	18.992

Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Uzgojena plava riba (t)	2.934	2.162	3.227	2.747	3.323
Uzgojena bijela riba (t)	9.538	10.698	12.619	13.588	15.152
Uzgojeni školjkaši (t)	763	982	935	1.008	517

* na temelju Ugovora Republike Hrvatske i Europske komisije broj malih obalnih ribara koji dolaze iz bivše kategorije malog ribolova (negospodarska djelatnost) može biti maksimalno 3500; po Zakonu o morskome ribarstvu je dozvoljeno ugasiti povlasticu za gospodarski i prijeći u mali obalni ribolov (samo umirovljeni ovlaštenici povlastice za gospodarski ribolov) te će se zbog toga u budućim godinama broj povlastica za gospodarski ribolov smanjivati, a broj povlastica za mali obalni ribolov povećavati (Uprava za ribarstvo, Ministarstvo poljoprivrede)

Izvor: Državni zavod za statistiku, Priopćenje – Ribarstvo u 2016., Priopćenje – Ribarstvo u 2017., Priopćenje – Ribarstvo u 2018., Priopćenje – Ribarstvo u 2019., Priopćenje – Ribarstvo u 2020.; Podatci Uprave za ribarstvo Ministarstva poljoprivrede, Zagreb, 2022.

³ Iz Uprave za ribarstvo Ministarstva poljoprivrede poslali su mi uz podatke i sljedeće napomene:

- u podatke o prodanim dozvolama za športski i rekreacijski ribolov nisu obuhvaćeni podaci o prodanim dozvolama u Parkovima prirode i Nacionalnim parkovima;
- podaci o povlasticama za gospodarski ribolov i mali obalni ribolov su promjenjivi podaci jer se navedeni podaci mijenjaju na dnevnoj razini (učestale su promjene povlastica za gospodarski ribolov sa jednog ribara na drugog ribara zbog prodaje plovila ili prodaje same povlastice ili prodaje plovila s povlasticom);
- jedna (1) povlastica = jedno (1) plovilo – što znači da jedna važeća povlastica može biti upisana samo na jedno plovilo kojim se može obavljati ribolov (ribolov može obavljati samo jedan ovlaštenik povlastice odnosno registrirani obrt tj. tvrtka za obavljanje gospodarskog ribolova);
- što se tiče malog obalnog ribolova samo jedna osoba (ribar) može obavljati ribolov na plovilu za mali obalni ribolov. Kao i kod gospodarskog ribolova i ovdje jedna povlastica može biti izdana samo na jedno plovilo;
- podaci o povlasticama za mali obalni ribolov se također mijenjaju na mjesečnoj razini zbog brisanja povlastice za M.O.R. (smrt ovlaštenika povlastice ili jednostavno odustajanje od malog obalnog ribolova) – povlastica za mali obalni ribolov je neprenosiva;
- budući u današnjem trenutku ne možemo prikupiti podatke iz povijesti na točno određeni datum (moguće je vidjeti samo stanje na današnji datum) za podatak o broju povlastica za mali obalni ribolov je godine od 2015. do 2017. upisana brojka od 3500 povlastica jer je toliki broj malih obalnih ribara dogovoren ugovorom o pristupanju RH u EU budući je iz nekadašnje kategorije malog ribolova moglo 3500 ribara prijeći u kategoriju malog obalnog ribolova;
- kako je našim propisima moguće umirovljenim ovlaštenicima povlastice za gospodarski ribolov prijeći u kategoriju malog obalnog ribolova (pod uvjetom da u tu svrhu brišu povlasticu za gospodarski ribolov) broj povlastica za M.O.R. će se u određenim trenucima povećavati dok će se broj povlastica za gospodarski ribolov smanjivati (što se u praksi i događa).

Državni zavod za statistiku još nije objavio podatke o morskom ribarstvu za 2021. godinu (planirano je da će ti podaci biti objavljeni krajem 2022. godine). Međutim, Uprava za ribarstvo Ministarstva poljoprivrede prikupila je i obradila neke podatke za 2021. Te godine bilo je 3015 povlastica za gospodarski ribolov i 3547 povlastica za mali obalni ribolov (ukupno 6562 povlastice). Iste godine izdano je ukupno 50.550 dozvola za sportski ribolov (od toga 34.985 godišnjih dozvola za sportski ribolov, 860 150-dnevnih dozvola, 4.147 dozvola za parangal i 10.531 ostalih dozvola) i 43.558 dozvola za rekreacijski ribolov (od toga 19.814 godišnjih dozvola, 1224 150-dnevnih dozvola, 1908 dozvola za parangal i 20.612 drugih dozvola). To znači da u ribolovu godišnje sudjeluju ukupno 6.562 osobe koje za tu djelatnost imaju povlasticu za obavljanje gospodarskog ribolova i maloga obalnog ribolova i imaju obvezu vođenja očevidnika te k tome 54.497 osoba koje imaju godišnju dozvolu i 2084 osoba koje imaju 150-dnevnu dozvolu za sportski i rekreacijski ribolov koje nemaju obvezu vođenja očevidnika. K tome ukupno je 3544 osoba u 2021. dobilo dozvolu za sportski ribolov tijekom 1, 3 i 7 dana, a za iste vremenske raspone te godine dozvolu za rekreacijski ribolov dobilo je 17.684 osoba. To znači da je 2021. ukupno u ribolovu, nepoznatim intenzitetom (jer broj izdanih dozvola ne znači ujedno i u kojoj mjeri su one iskorištene), sudjelovalo 40.429 sportskih ribolovaca i 38.722 rekreativna ribolovca koji su ulovili nepoznatu količinu riba i drugih morskih organizama. Dakle, podatci o ukupnoj količini ulovljene ribe u hrvatskom dijelu Jadrana nisu cjeloviti. K tome, izražavam sumnju u pouzdanost objavljenih službenih statističkih podataka i zbog toga što brojne medijske objave i objave na društvenim mrežama, kao i spoznaje do kojih se dolazi na terenu, svjedoče o nedopuštenim ribolovnim aktivnostima ili o velikoj količini ribe koju su ulovili oni koji nisu specijalizirani za njezin lov, a koriste za takve riblje vrste neselektivne, odnosno nedopuštene alate (primjerice, velike količine podlanica ulove se plivaricama namijenjenim za lov na malu plavu ribu, pri čemu taj ulov može biti unutar ili izvan dopuštenih granica) pa razumljivo, takav ribolov statistički ne evidentiraju iako im samohvala i ponos ne dopuštaju da ne snime pokoju fotografiju kojom će uvijek činiti svoj uspjeh. Prema *Pravilniku o obavljanju gospodarskog ribolova na moru okružujućom mrežom plivaricom – srdelarom*, u ulovu je dozvoljeno imati do 20% težine ulova neciljanih vrsta u jednoj ribolovnoj operaciji. Ako ribari preberu neciljane vrste koje, s obzirom na udio, čine dopuštenu težinu ulova, mogu ih prodati legalno pa je opravdano očekivati da u tom slučaju ribari evidentiraju ulov. Međutim, empirijski dokazi ne upućuju na to da se to uvijek čini (Slika 1.).

Slika 1. Krivolov „ulovljen“ na društvenoj mreži. U plivarici, namijenjenoj za lov male plave ribe, ulovljena je velika količina podlanica. Moderne ribarske tehnike, plovila i sredstva omogućuju dostupnost lovišta, precizno lociranje ribe i, konačno, izlov čiji razmjeri nisu poznati!

Izvor: <https://hr-hr.facebook.com/Plivarice/photos/d41d8cd9/10152472392641699/>, datum objave 4. studenog 2014.

Statistički podatci jasno upućuju na zaključak da se uzgoj ribe i školjkaša intenzivno povećava. Marikultura je zasigurno važna sastavnica hrvatskoga ribarstva, s mnogim pozitivnim financijskim efektima, a ujedno se smanjuje pritisak na prirodne populacije riba i školjkaša. Međutim, i u pogledu uzgoja ribe trebalo bi biti više razboritosti, odnosno više osjećaja za morski ekosustav. Logičan je poriv investitora, tj. koncesionara da postigne maksimalnu dobit, ali to ne bi smjelo biti nauštrb kvalitete ekosustava, životnog prostora lokalnoga stanovništva i ostalih dionika. Slobodan sam ukazati na dvije systemske greške. Prvo, studije utjecaja na okoliš naručuju investitori. Bojim se da ekonomika pritom nadvlada etiku pa su zaključci mnogih takvih studija unaprijed napisani, paušalni i pozitivni za naručitelja, a ne prethode im sustavna i vremenski dulja istraživanja koja u obzir uzimaju sve potrebne

parametre koji kvantitativno i kvalitativno oslikavaju početno stanje okoliša. Međutim, tu nije problem što investitori naručuju studije utjecaja na okoliš, nego je upitna evaluacija tih studija od onih koji su ih ovlaštteni razmotriti i na temelju njih donijeti zaključke. Naime, studija je sastavni dio postupka procjene utjecaja zahvata na okoliš i prirodu, koje provodi nadležno ministarstvo. To ministarstvo (sada je to Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja) imenuje povjerenstvo koje razmatra te prihvaća ili odbacuje studiju. To znači da odgovornost za ono što je u studiji utvrđeno i zatim odlukom resornog ministarstva potvrđeno imaju svi uključeni dionici. Povjerenstvo može zatražiti dodatnu procjenu bilo kojeg aspekta utjecaja koji smatra izostavljenim i važnim, ali sudeći po sadržaju studija o utjecaju na okoliš u kojima se često posebnost neke lokacije prepoznaje samo u njezinim geografskim koordinatama, mnogi dijelovi takvih studija mogu se odnositi na bilo koji prostor i logično je pitanje je li povjerenstvo odgovorno evaluiralo takve studije.⁴

Drugo, kada za neki dio akvatorija ovlašteno tijelo donese odluku o koncesiji na pomorskom dobru u svrhu gospodarskog korištenja, tj. obavljanje marikulture, ne provodi se učinkovit nadzor u smislu permanentne provjere drže li se koncesionari dopuštene količine uzgajane ribe i provjerava li se redovito ekološko stanje mora čestim uzorkovanjem morske vode i morskog dna te radi li se cjelovita analiza biocenoze u prostoru s kaveznim uzgojem ribe. Stvoreno je ozračje nepovjerenja prema onima koji organiziraju uzgoj ribe, a zabrinuti građani često nemaju djelotvorne mehanizme kojima bi participirali

⁴ Kao ilustraciju apsurdna sustava mogu izdvojiti slučaj s prijedlogom za proglašenje otoka Rave u Zadarskoj županiji značajnim krajobrazom. Zadarska županija je, na poticaj *Nature Jadere – Javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije*, 2015. godine pokrenula proceduru za zaštitu Rave u kategoriji značajnog krajobraza. Tom procedurom predviđeno je da resorno ministarstvo dâ stručno mišljenje o opravdanosti proglašenja zaštite prirode. Ovlašteno tijelo Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja u sadašnjoj organizacijskog shemi je Zavod za zaštitu okoliša i prirode. Taj je Zavod 1. rujna 2021. dao stručno mišljenje u kojemu se navodi: *zaštita otoka Rave u kategoriji značajni krajobraz ne može doprinijeti ostvarivanju nacionalnih prioriteta i ciljeva europske Unije u kontekstu zaštite bioraznolikosti. Razmatramo prirodoslovne značajke otoka Rave i okolnog mora za stroži režim zaštite, ali s obzirom na trenutno korištenje prostora na kopnu i moru (ribogojilišta) te planirane aktivnosti vezane uz razvoj otoka mišljenja smo da se ovakav tip zaštite teško može uspostaviti.* (Klasa 612-07/17-01/12, Urbroj 517-12-2-2-1-21-2 od 1. rujna 2021.). Prethodno je Zadarska županija dala koncesiju za uzgajalište ribe u Ravskom kanalu na temelju studije utjecaja na okoliš u kojoj je utvrđeno da se očekuje da takvog utjecaja neće biti. Tu studiju verificiralo je isto tijelo državne uprave koje smatra da se ne može uspostaviti režim zaštite otoka Rave zbog ribogojilišta u ravskom akvatoriju! *Sapienti sat!*

u identificiranju razmjera i vrste onečišćenja koje laički detektiraju gledajući masne mrlje neugodna mirisa ili pak mutnu morsku vodu u razdobljima kada se takve pojave ne mogu pripisati cvjetanju mora ili drugim prirodnim pojavama, a podudaraju se s čišćenjem mreža uzgojnih kaveza, razdobljima hranjenja ribe ili s pojavama ribljeg mortaliteta. Normirano je da procjena zahvata propisuje i program praćenja stanja okoliša koji treba provoditi ovlaštena institucija, a koji obuhvaća i procjenu stanja biocenoza na odabranim transektima (u prostoru točno određenim zonama kojima duljina i širina ovisi o predmetu istraživanja te o lokalnim geografsko-oceanografskim značajkama). Uzgajivač to treba financirati i treba se toga pridržavati. Međutim, problem je kada je stanje u neskladu s očekivanjem/procjenom jer u tom slučaju nema propisanih korektivnih mehanizama. Naravno, svaki uzgoj ribe i drugih morskih organizama utječe na okoliš u odnosu na stanje koje je prethodilo tom uzgoju, međutim, razmjeri tog utjecaja ne moraju biti štetni. Naime, utjecaj na okoliš umnogome ovisi o odgovornosti uzgajivača. Primjerice, morski okoliš može se povremeno nekontrolirano onečišćavati ili se na vrijeme ne uklanja uginulu ribu koja se raspada, što prati širenje neugodnih mirisa. Međutim, to nije posljedica akvakulture nego nekulture, tj. loše proizvođačke prakse, a ona može biti rezultat precijenjenog ili premašenog kapaciteta na koncesioniranoj lokaciji ili pak neodgovornog gospodarenja.

Potrebno je stoga precizirati i postrožiti regulativu da bi se prevenirale nedopuštene aktivnosti ili pak brzo reagiralo na uočene probleme. U općem nepovjerenju prema državnim i drugim institucijama, koje nije uvijek bezrazložno, treba konkretnim djelima dokazivati neovisnost i objektivnost, a time dignitet i integritet nadzornih i svih drugih nadležnih tijela. Profesionalna etika je minimum koji se pritom očekuje od različitih inspekcija, agencija, povjerenstava i drugih tijela na svim razinama odlučivanja, a zatim i od svih drugih dionika u marikulturi koji trebaju pravovaljano reagirati na utvrđeni problem te sanirati učinjenu štetu, a ako se to ne dogodi, gubitak koncesije je najblaža moguća mjera. Međutim, potrebno je naglasiti i sljedeće: pohvalni su odgovornost i briga angažiranih u marikulturi koji optimalno koriste svoja znanja te svoje tehnike i alate, a koji ne sudjeluju u nečasnim i za okoliš neprihvatljivim radnjama kojima je osnovni kriterij postizanje što većeg profita.

Umjesto zaključka

Prije nego li za hrvatski dio Jadranskog mora (koje volimo nazivati **našim morem** referirajući se na sintagmu korištenu u jednoj ispravi hrvatskoga srednjovjekovnog vladara Petra Krešimira IV.) konkretnije i sustavnije iskorake učine mjerodavne vlasti (što znači da i dalje treba raditi na mjerama zaštite i, posebno, provedbi učinkovitoga nadzora te pravednom sankcioniranju prekršitelja), zadnji je trenutak da i svi (su)dionici u ribarstvu nešto učine. Imajući na umu sve probleme, potrebno je da svi koji na bilo koji način sudjeluju u ribolovu, marikulturi i drugim oblicima ribarstva poštuju norme, da brinu o obalnom i morskom okolišu te da vode računa o tome da morski resursi nisu neiscrpnii te da postoji opasnost da će budući naraštaji mnoge riblje vrste i druge morske organizme poznavati samo iz literature. U protivnom, svojim grijesima i propustima naš će naraštaj posve zakazati. Našim potomcima, pravim vlasnicima mora koje mi sada koristimo, uništiti ćemo ono što nismo sami stvorili već smo naslijedili od prirode i naših predaka. Budimo dostojni Lorinijevi baštinici!

Literatura

- Basioli, J. (1984.): *Ribarstvo na Jadranu*, Znanje, Zagreb.
- Basioli, J., (1973.): Petar Lorini i njegovo djelo, *Morsko ribarstvo*, 25 (1), 1-3.
- Belamarić, V. (1909.): *Priručnik za ribare, ljubitelje ribarstva i ribarskog obrta*, Hrvatska tiskara Dr. Krstitelj i drug, Šibenik.
- Božanić-Bezić, N. (1972.): Prvi tečaj pomorskog ribarstva za pučke učitelje, *Školski vjesnik*, 21 (2), 155-159.
- Cetinić, P. (1997b): Razvoj ribarstva i zaštitne mjere, u: *Tisuću godina prvog spomena ribarstva u Hrvata*, ur. Božidar Finka, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Odbor za obilježavanje Tisuću godina prvog spomena ribarstva u Hrvata i Institut za oceanografiju i ribarstvo u Splitu, Zagreb, 401-410.
- Cetinić, P. (1997a): Doprinos Petra Lorinija razvoju hrvatskog morskog ribarstva, u: *Tisuću godina prvog spomena ribarstva u Hrvata*, ur. Božidar Finka, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Odbor za obilježavanje Tisuću godina prvog spomena ribarstva u Hrvata i Institut za oceanografiju i ribarstvo u Splitu, Zagreb, 309-317.
- Cetinić, P., Dulčić, J., Soldo, A. (1998.): Zaštita živih bogatstava mora reguliranjem ribolova, *Pomorski zbornik*, 36, 161-176.
- Cetinić, P., Soldo, A. (2000.): Petar Lorini – utemeljitelj suvremenog ribarstva u istočnom Jadranu, *Annales*

- *anali za istrske in mediteranske študije. Series historia naturalis*, 10 (19), 115-120.
- Crnković, D. (1981.): Biološki resursi našega obalnog mora – problem regulacije, evidencije, gospodarenja i samoupravljanja, *Pomorski zbornik*, 19, 579-598.
- D'Erco, R. (1973.): *O ribolovu na istočnom Jadranu – Historijsko-pravna, ribarstveno-politička i ekonomska građa*, Uvod, bilješke napisao i tekst za štampu priredio Branko Sambrailo, Jadranski institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb.
- Grandov, Š. (1960.): Mriža Lorini – prilog historiji plivarice i historiografiji Petra Lorinija, *Morsko ribarstvo*, 12 (10), 158-159.
- Grandov, Š., (1956.): Petar Lorini, *Zadarska revija*, 5 (1), 49-52.
- Jardas, P., Pallaoro, A. (1997.): Stanje i gospodarenje priobalnim bio-zalihama mora, u: *Tisuću godina prvog spomena ribarstva u Hrvata*, ur. Božidar Finka, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Odbor za obilježavanje Tisuću godina prvog spomena ribarstva u Hrvata i Institut za oceanografiju i ribarstvo u Splitu, Zagreb, 381-399.
- Jukić, S. (1994.): Hrvatsko morsko ribarstvo – stanje i prijedlozi za unapređenje, *Pomorski zbornik*, 32, 521-546.
- Lorini, P. (1897.): *Govor c. k. nadzornika za ribarstvo gosp. Petra Lorini-a, izrečen pri otvoru prvog austrijskog tečaja za ribarstvo u Komizi, dneva 23 kolovoza o. g.* (Državni arhiv u Zadru, Knjižnica, Sign. Ma-534).
- Lorini, P. (1903.): *Ribanje i ribarske sprave pri istočnim vodama Jadranskoga mora*, C. K. Naklada školskih knjiga, Beč.
- Milić, N. (1955.): *Zaštita ribljev bogatstva i ribarstva na Jadranu*, Jadranski institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb.
- Mirković, M. (1955.): Predgovor, u: Milić, N., *Zaštita ribljev bogatstva i ribarstva na Jadranu*, Jadranski institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 5-8.
- Petešić, Č. (1973.): Petar Lorini i ribarstvo, *Morsko ribarstvo*, 25 (3), 126-131.
- Siminiatti, B. (1938.): Mlječika (*Euphorbia Wulfenii*) sredstvo za tamanjenje ribe, *Ribarstvo*, 1 (3-6), 94-96.
- Sinovčić, G. (1994.): Morsko ribarstvo Republike Hrvatske – stanje i projekcije razvoja, *Pomorski zbornik*, 32, 503-520
- Šoljan, T. (1938.): Propaganda za narodna imena riba i akcija protiv uništavanja riba dinamitom, *Ribarstvo*, 1 (1-2), 39-44.
- Zaninović, M. (1979.): Petar Lorini (1850 – 1921). *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio društvenih znanosti*, 18 (8), 241-252.
- Županović, Š. (1995.): *Hrvati i more – Od koga Hrvati naučiše ribarstvo i ribarsku terminologiju*, Prva knjiga: *Ribarstvo*, AGM i Udruga Vila Velebita – Split, Zagreb.
- Županović, Š. (1995.): *Hrvati i more – Od koga Hrvati naučiše ribarstvo i ribarsku terminologiju*, Druga knjiga: *Ribarstvo*, AGM i Udruga Vila Velebita – Split, Zagreb.
- Županović, Š. (1998.): *Hrvati i more*, Četvrta knjiga: *Ribarska terminologija*, AGM, Zagreb.
- Županović, Š. (1998.): *Hrvati i more*, Treća knjiga: *Ribarska terminologija*, AGM, Zagreb.

Josip Faričić

A view through Lorini's binoculars: a call for moderation and prudence in fishing in the Croatian part of the Adriatic Sea

The work of Petar Lorini has left an indelible mark on the development of Croatian sea fishing. Immersed in the centuries-old heritage of Sali fishermen, he gifted his teaching vocation to his homeland by doing diligent, systematic and innovative work in the field of education and organization of the fisheries system on the eastern Adriatic coast within the political boundaries of the Austro-Hungarian Monarchy. Although his voice was ringing in the desert of ignorance, negligence and ruthless “plunder” of natural resources over 100 years ago, its echo is still heard today, reminding us of all the joys and worries of fishermen, but also of the benefits and dangers associated with exploitation of the Adriatic's natural resources. Therefore, it is necessary to push on with Lorini's model and encourage moderate and prudent utilization of the sea, and manage fisheries and other fishing activities sustainably and sensibly, so that the sensitive Adriatic ecosystem continues to be one of the most valuable natural resources in Croatia.

Lorinijevo brončano poprsje ispred Osnovne škole Petar Lorini u Salima, rad akademskog kipara Ante Orlića (Sali, 1933. – Zagreb, 2004.)